

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

© 2015 МАЛІКОВ В. В.

УДК 657.6

Маліков В. В. Екологічний аудит: аналіз проблематики в наукових дослідженнях

Мета статті полягає в аналізі наукових публікацій щодо проблематики в галузі екологічного аудиту України та запропонованих підходів до вирішення зазначених проблем для з'ясування стану розвитку цієї галузі на сучасному етапі. Незважаючи на те, що цей вид аудиту привернув увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, існує ще безліч проблем, які вимагають ретельної уваги. У статті проаналізовано проблеми, виявлені науковцями у сфері екологічного аудиту, а також розглянуті ними шляхи їхнього розв'язання. Також обґрунтовано доцільність подальшої уваги з боку науковців та практиків галузі, та як рекомендації щодо подальшого дослідження питань галузі запропоновано вдосконалення законодавства щодо екологічного аудиту та співпрацю науковців-теоретиків з аудиторами-практиками, а також залучення світового досвіду. При цьому запропонований аналіз наукових публікацій лише підкреслив, що, хоча дослідження в галузі екологічного аудиту в Україні проводяться і актуальність проблеми екологічного стану середовища посилюється з кожним днем, нерозв'язаних проблем ще багато.

Ключові слова: екологічний аудит, розвиток, становлення, проблеми, аналіз, рекомендації.

Табл.: 1. **Бібл.:** 12.

Маліков Володимир Васильович – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (вул. Петровського, 25, Харків, 61002, Україна)

E-mail: yanaas@gmail.com

УДК 657.6

UDC 657.6

Маліков В. В. Экологический аудит: анализ проблематики в научных исследованиях

Цель статьи заключается в анализе научных публикаций по проблематике в области экологического аудита Украины и предложенных подходов к решению указанных проблем для выяснения состояния развития этой отрасли на современном этапе. Несмотря на то, что этот вид аудита привлек внимание как отечественных, так и зарубежных ученых, существует еще множество проблем, которые требуют пристального внимания. В статье проанализированы проблемы, выявленные учеными в области экологического аудита, а также рассмотрены ими пути их решения. Также обоснована целесообразность дальнейшего внимания со стороны ученых и практиков отрасли, и в качестве рекомендаций по дальнейшему исследованию вопросов данной сферы предложено совершенствование законодательства по экологическому аудиту и сотрудничество ученых-теоретиков с аудиторами-практиками, а также привлечение мирового опыта. При этом предложенный анализ научных публикаций только подчеркнул, что, хотя исследования в области экологического аудита в Украине проводятся и актуальность проблемы экологического состояния среды усиливается с каждым днем, нерешенных проблем еще много.

Ключевые слова: экологический аудит, развитие, становление, проблемы, анализ, рекомендации.

Табл.: 1. **Библ.:** 12.

Маліков Володимир Васильович – доктор наук по государственному управлению, доцент, заведующий кафедрой учета и аудита, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет (ул. Петровского, 25, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: yanaas@gmail.com

Malikov V. V. Environmental Audit: an Analysis of the Research Problematics

The article is aimed to analyze scientific publications on problematics of environmental audit in Ukraine and the suggested approaches to resolving the indicated problems, in order to determine the development state of this field at the current stage. Despite the fact that this type of audit drew attention of the both domestic and foreign scientists, there are still many issues to carefully concern with. The article analyzes the problems identified by scientists as related to environmental audit, as well as considers ways to address them. Also the expediency of further attention on the part of scholars and practitioners in this field has been substantiated. As recommendations for further research have been proposed improving the legislation on environmental auditing, cooperation of auditors-practitioners with scholars-theorists, as well as bringing in the world-wide experience. The proposed analysis of scientific publications emphasizes that, although studies of environmental audit in Ukraine are carried out and the relevance of the problem of ecological environment grows with each day, there are still many unsolved problems related to this.

Key words: environmental audit, development, establishing, problems, analysis, recommendations.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 12.

Malikov Volodymyr V. – Doctor of Sciences (State Administration), Associate Professor, Head of the Department of Accounting and Auditing, Kharkiv National Automobile and Highway University (vul. Petrovskogo, 25, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: yanaas@gmail.com

Екологія кожної країни та світу в цілому є основою життя усього людства, тому проблеми, які з нею виникають, повинні бути пріоритетними на всіх рівнях – від кожної окремої людини до керівництва держав. Останнім часом екологічна ситуація в багатьох країнах стала загрозливою. Саме для попередження перетворення екологічної кризи на екологічну катастрофу все більшого значення набуває екологічний аудит. Насамперед, доцільність його розвитку пов'язана з необхідністю аналізу теперішньої екологічної ситуації та надання рекомендацій щодо її поліпшення.

Згідно із законодавством України поняття «екологічний аудит» можна представити в такому вигляді:

- ✦ це процес, до характеристик якого можна віднести:
 - 1) документальність оформлення;
 - 2) системність;
 - 3) незалежність;
- ✦ метою зазначеного вище процесу є оцінка об'єкта екологічного аудиту, яка включає не тільки збирання, але й об'єктивну оцінку доказів;
- ✦ метою оцінки об'єкта екологічного аудиту виступає встановлення відповідності;
- ✦ на відповідність перевіряються:
 - 1) види діяльності;
 - 2) заходи екологічного управління;

- 3) умови екологічного управління;
- 4) системи екологічного управління;
- 5) інформації із зазначених питань.

До завдань екологічного аудиту можна віднести:

- ✦ збір достовірної інформації та формування на її основі висновку;
- ✦ встановлення відповідності;
- ✦ оцінку впливу на стан навколишнього середовища;
- ✦ оцінку ефективності заходів з охорони навколишнього середовища [1].

Хоча екологічний аудит для України відносно молодша сфера діяльності, для деяких інших країн світу він є досить розповсюдженим. Незважаючи на це, багато вітчизняних науковців (В. А. Борисова, Т. П. Га-

лушкіна, Н. В. Гончаренко, Я. В. Мех, В. М. Навроцький, У. П. Новак, О. Ф. Савченко, Ю. М. Саталкін, В. Я. Шевчук, Я. О. Яковенчук та ін.) уже зробили свій вагомий внесок у дослідження цього питання. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити А. Ендреса, Н. В. Пахомову, І. М. Потравного, К. Ріхтера, Г. П. Серова, С. С. Тимофееву та ін. Але на сьогоднішній день у сфері екологічного аудиту існує ще безліч проблем, які вимагають ретельної уваги з боку науковців.

Метою статті є аналіз наукових публікацій щодо проблематики в галузі екологічного аудиту та запропонованих підходів до вирішення зазначених проблем для з'ясування стану розвитку цієї галузі на сучасному етапі.

Зупинимось на кількох проблемах, виявлених сучасними науковцями при дослідженні питання екологічного аудиту (табл. 1).

Таблиця 1

Проблемні питання в галузі екологічного аудиту

Проблема	Висновки	Джерела, в яких розглядалася зазначена проблема
1	2	3
Проблема розуміння сутності екологічного аудиту	Як висновки можна зазначити, що: – ні вчені, ні нормативно-правові акти поки не дають єдиного несуперечливого визначення екологічного аудиту. При цьому він розглядається як: 1) вид підприємницької діяльності; 2) спосіб оцінки впливу на довкілля; 3) форма контролю; 4) інструмент управління; 5) засіб поліпшення якості екологічного менеджменту; – проте і вчені, і законодавство чітко формулюють вимоги до екологічного аудиту; – відносна новизна екологічного аудиту (насамперед в Україні) вимагає пильної уваги з боку науковців; – актуальність розповсюдження екологічного аудиту зумовлена не тільки турботою щодо стану навколишнього середовища, а й значеннями екологічних показників, які впливають на результати конкурентної боротьби господарюючих суб'єктів	[2, 3, 4]
Проблема перешкод широкого впровадження екологічного аудиту в Україні	Як висновки можна зазначити, що екологічний аудит потребує подальших наукових розробок за такими напрямками: – концептуальні основи; – організаційні форми; – методологія та методика проведення	[5]
Проблема визначення ролі і значення екологічного аудиту	Як висновки можна зазначити, що: – розвиток екологічного аудиту в Україні стає можливим лише при розумінні його ролі як чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки як на рівні держави, так і на рівні кожного окремого громадянина; – насамперед держава повинна взяти активну участь у розвитку екологічного аудиту, адже саме вона повинна забезпечити еколого-економічні основи життя громадян та ведення господарювання; – розповсюдження аналізу виробничого циклу та руху продукту з точки зору екологічних показників сприяє підвищенню екологічної відповідальності підприємств; – доцільним є впровадження дієвої системи екологічного аудиту, адже це один з найважливіших аспектів екологізації економіки країни	[4, 6, 7]
Проблема зв'язку екологічних та фінансових показників діяльності підприємств	Як висновки можна зазначити, що доцільним є відображення впливу екологічних чинників на фінансовий стан підприємства (наприклад, у фінансовій звітності)	[8]

1	2	3
Проблема вдосконалення законодавства щодо екологічного аудиту	<p>Як висновки можна зазначити, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Закон України «Про екологічний аудит» потребує вдосконалення у цілому; – доцільним також є законодавчо уточнити поняття екологічного аудиту, саме як виду професійної підприємницької діяльності; – екологічний аудит повинен стати обов'язковим для проведення на вітчизняних підприємствах; – обов'язковість екологічного аудиту повинна бути законодавчо закріплена; – актуальним є подальший розвиток методологічних засад проведення екологічного аудиту для підвищення ймовірності та повноти виявлення екологічних та соціальних загроз при проведенні підприємницької діяльності; – з метою подальшого розвитку нормативно-правового забезпечення екологічного аудиту вважається доцільним: 1) залучати до розробок аудиторів-практиків; 2) брати до уваги світовий досвід в цій галузі 	[9, 8, 10]
Проблеми вдосконалення ідентифікації та відповідальності, а також державного контролю за впливом діяльності підприємств на довкілля	<p>Як висновки висновків можна зазначити, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> – доцільним є: 1) введення до застосування екологічної звітності; 2) введення до застосування екологічних паспортів підприємств (насамперед для об'єктів з підвищеним рівнем екологічної небезпеки); 3) розробка системи штрафів та стимулів за стан екологічних показників підприємств; – до екологічної звітності доцільно вносити таку інформацію: 1) екологічні проблеми, притаманні галузі, в якій працює підприємство, і самому підприємству (за результатами аналізу державних органів та попередніх екологічних перевірок); 2) заходи щодо збереження навколишнього середовища, здійсненні підприємством; 3) показники підприємства із забруднення навколишнього середовища; 4) відповідність діяльності підприємства законодавству з охорони навколишнього середовища тощо; – зазначені вище заходи дозволять: 1) ідентифікувати об'єкти, які становлять загрозу для стану навколишнього середовища; 2) провести екологічну оцінку діяльності підприємств; 3) знизити ризики негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я населення 	[11, 12]
Проблема інтеграції України в європейську цивілізацію	<p>Як висновки можна зазначити, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> – екологічний аудит дозволяє реалізувати міжнародний стандарт щодо забезпечення прав людини на екологічно безпечне існування; – запровадження екологічного аудиту дозволяє Україні конкретними заходами підтвердити своє право на входження в європейську цивілізацію 	[4]
Проблема класифікації екологічних витрат підприємства	<p>Як висновки можна зазначити, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> – екологічний аудит на підприємствах неможливий без здійснення екологічних витрат; – до основних екологічних витрат підприємства можна віднести: <ul style="list-style-type: none"> 1) витрати на охорону навколишнього середовища (поточні та капітальні); А) витрати на заходи із запобігання забруднення довкілля; Б) витрати на усунення шкідливого впливу на довкілля, завданого діяльністю підприємства; В) витрати надзвичайного характеру, пов'язані з екологічними катастрофами; 2) витрати на дослідження в сфері охорони навколишнього середовища; 3) плату за користування природними ресурсами; 4) витрати на проведення екологічного аудиту (внутрішнього та зовнішнього) 	[12]

ВИСНОВКИ

Якщо зробити загальний висновок із запропонованих досліджень, то можна сказати, що найбільш хвилюючими для науковців є такі проблеми:

- ✦ правове регулювання та вдосконалення законодавства з екологічного аудиту;
- ✦ вдосконалення ідентифікації та відповідальності, а також державного контролю за впливом діяльності підприємств на довкілля;

- ✦ інтеграція України в європейську цивілізацію;
- ✦ розуміння сутності екологічного аудиту;
- ✦ класифікація екологічних витрат підприємства;
- ✦ становлення та розвиток екологічного аудиту;
- ✦ методологія проведення екологічного аудиту;
- ✦ перешкоди широкого впровадження екологічного аудиту в Україні;
- ✦ місце та роль екологічного аудиту в системі охорони навколишнього середовища на макро- та макrorівнях;

- ✦ зв'язок екологічних та фінансових показників діяльності підприємств;
 - ✦ актуальність застосування, розвитку та вдосконалення екологічного аудиту.
- Як рекомендації слід відмітити:
- ✦ вдосконалення законодавства щодо екологічного аудиту;
 - ✦ співпрацю науковців-теоретиків з аудиторами-практиками, оскільки саме при практичному застосуванні можуть бути безпосередньо виявлені проблеми галузі та запропоноване практичне їхнє розв'язання;
 - ✦ вивчення та адаптацію світового досвіду в галузі екологічного аудиту до особливостей конкретної країни.

Аналіз зазначених публікацій лише підкреслив, що, хоча дослідження в галузі екологічного аудиту в Україні проводяться і актуальність проблеми екологічного стану середовища посилюється з кожним днем, нерозв'язаних проблем ще багато. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про екологічний аудит» / Верховна Рада України. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>
2. **Розіт Т. В.** Екологічний аудит: сутність, історія розвитку та методика проведення / Т. В. Розіт // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 53 (1026). – С. 113 – 120.
3. **Гончаренко Н. В.** Сутність екологічного аудиту: теоретичні засади і наукові підходи / Н. В. Гончаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : chrome-extension://oemmnndcblbdoiebfnladdacdbfmadadm/http://econom.univ.kiev.ua/articles/EMAB/Goncharenko/Essence_of_environmental_auditing_theoretical_basis_and_scientific_approaches.pdf
4. **Дроздова О. Ю.** Актуальні питання впровадження та розвитку екологічного аудиту в Україні / О. Ю. Дроздова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.convdocs.org/docs/index-197758.html>
5. **Кулик Р.** Місце і проблеми екологічного аудиту в системі аудиторської діяльності України / Кулик Р. // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4 (29). – С. 160 – 165.
6. **Басанцов І. В.** Поняття, завдання та перспективи розвитку екологічного аудиту / І. В. Басанцов, І. О. Пригара // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2010. – № 1. – Том 2. – С. 132 – 137.
7. **Анюхіна Л. О.** Впровадження системи екологічного аудиту як дієвого інструменту забезпечення еколого-економічної безпеки підприємств / Л. О. Анюхіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 2. – С. 180 – 182.
8. **Небильцова В. М.** Незалежний екологічний аудит – елемент управління діяльністю суб'єктів господарювання / В. М. Небильцова, Н. В. Остапенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <chrome-extension://oemmnndcblbdoiebfnladdacdbfmadadm/http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7919/1/5.pdf>
9. **Стрельник В. В.** Проблеми вдосконалення законодавства про екологічний аудит в Україні / В. В. Стрельник // Держава і право. – 2011. – Вип. 52. – С. 424 – 428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <chrome-extension://oemmnndcblbdoiebfnladdacdbfmadadm/http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34114/70-Strelnyk.pdf?sequence=1>
10. **Деберецька Ю. М.** Проблеми та перспективи розвитку екологічного аудиту в Україні / Ю. М. Деберецька [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/851/>

11. **Войтюк О.** Екологічний аудит в Україні: здійснення конкретних заходів / О. Войтюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/index.php/ekonom/42/3909-ekologichnij-audit-v-ukra%D1%97ni-zdjsnennyavkovnkretnix-zaxodv.html>

12. **Жук В. М.** Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві / В. М. Жук // Агроекологічний журнал. – 2012. – № 2. – С. 18 – 23.

REFERENCES

Aniukhina, L. O. "Vprovadzhennia systemy ekolohichnoho audytu iak diievoho instrumentu zabezpechennia ekoloho-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv" [The introduction of environmental auditing as an effective tool to ensure ecological and economic security]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 4 (2010): 180-182.

Basantsov, I. V., and Pryhara, I. O. "Poniattia, zavdannia ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho audytu" [The concept, objectives and prospects of environmental audit]. *Visnyk SumDU. Seria "Ekonomika"*, vol. 2, no. 1'2010 (2010): 132-137.

Drozдова, O. Yu. "Aktualni pytannia vprovadzhennia ta rozvytku ekolohichnoho audytu v Ukraini" [Current issues of implementation and development of ecological audit in Ukraine]. <http://ua.convdocs.org/docs/index-197758.html>

Deberetska, Yu. M. "Problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho audytu v Ukraini" [Problems and prospects of ecological audit in Ukraine]. <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/851/>

Honcharenko, N. V. "Sutnist ekolohichnoho audytu: teoretychni zasady i naukovi pidkhody" [The essence of the environmental audit: theoretical principles and scientific approaches]. http://econom.univ.kiev.ua/articles/EMAB/Goncharenko/Essence_of_environmental_auditing_theoretical_basis_and_scientific_approaches.pdf

Kulyk, R. "Mistse i problemy ekolohichnoho audytu v systemi audytorskoj diialnosti Ukrainy" [Location and problems of environmental audit system audit of Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 4 (29) (2010): 160-165.

[Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

Nebyltsova, V. M., and Ostapenko, N. V. "Nezaleznyy ekolohichnyi audyt – element upravlinnia diialnistiu sub'ektiv hospodariuvannia" [Independent environmental audits – control the activities of economic entities]. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7919/1/5.pdf>

Rozit, T. V. "Ekolohichnyi audyt: sutnist, istoriia rozvytku ta metodyka provedennia" [Environmental audit: the nature, history and methods of development]. *Visnyk NTU «KhPI»*, no. 53 (1026) (2013): 113-120.

Strelnyk, V. V. "Problemy vdoskonalennia zakonodavstva pro ekolohichnyi audyt v Ukraini" [The problems of legislation on environmental audit in Ukraine]. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34114/70-Strelnyk.pdf?sequence=1>

Voitiuk, O. "Ekolohichnyi audyt v Ukraini: zdiisnennia konkretnykh zakhodiv" [Environmental audit in Ukraine: implementation of specific measures]. <http://www.stationline.org.ua/index.php/ekonom/42/3909-ekologichnij-audit-v-ukra%D1%97ni-zdjsnennyavkovnkretnix-zaxodv.html>

Zhuk, V. M. "Ekolohichni aspekty bukhalterskoho obliku v ahropromyslovomu vyrobnytstvi" [Environmental aspects of accounting in agricultural production]. *Ahroekolohichnyi zhurnal*, no. 2 (2012): 18-23.